

Das Latweeschu draugs.

1843. 4. März.



9^{ta} lappa.

J a u n a s i a n a.

Is Prubschu semmes. Weens mahleris eefsch Berlihnnes, Meier wahrda, taggad sawadu maschihni isdohmajis un fataisijis, or kurra palihgu lehti warr dabbuht sinnacht, woi nomirris zilweks, kas jau kappä paglabbahts, ne aikal fahfoht dsihwoht. Dselfes truhbe, prohti, eetaisita sahrka wahkom, eet lihds semmes wirsu, un tai eefschä kareahs siltuma mehrs, kas, ja mirrons atdsihwotu, to tulihn parahdiku. Des tam arri mas swannams pulkstens tur pee pedderes tä peetaisihits, kã arri tublihn sohtu swannihit, ja tik mirrons mas kustetohs. Jaur scho paschu trubbi arri deefgan lustes eenahf sahrkã, kã tur arri itt weegll spehtu dwaaschu wilkt, un kã tad wairs zilweks, lai arri buhtu pamirris paglabbahts, tok semmes eefschä breefmigu nahwi ne atrastu.

Sarunnaschanaš,

kã kahds mahzitajs Wahzsemwë irr sarunnajees ar zitteem no saweem draudsjes behrneem,

pahr mahjas kruustu jeb dsihwes nelaimi.

Trescha wakkara sarunnaschana.

Kahdu skahdi brandwihna derschana darra mantai un meefas wesselibai.

Semneeks. Woi jums, zeenigs mahzitajs, ne patiktu, mums wehl stahstibt, kã ar to brandwihna derschana Amerika pee galla palikke?

Mahzitajs. Labpraht, mihti behrni. Mehš wakkor wakkara effam runnaju schi pahr to, kã wiss palikke zittadi Amerika ar teem zilwekeem, kas brandwihnu pa wissam wairs ne dshre. Jubs jau effat dširdejusch, kã tee pa masam palikke par tur rigakeem zilwekeem un kã teem dauds labbaki klahjabs. Schoreis jubs dširdešet, kã tee paschi arr' palikke par wesselakeem zilwekeem. Newesselibas teem rettak usritte, un tad tee drihsal tappe isahrstiti. Scho warreja pehz kahdu laiku skaidri manniht. Wissi dakteri arri weenprahtigi leezinaja, kã schis stiprs dshreens wesseleem zilwekeem pa wissam ne effoht derrigs, bet turpretti kaitigs un nahwigs. Toi pilssehã Zinzinati eefsch Amerika 45 gudri un labb' ismahziti ahrsti pahr to deme scho leezibu;

»Wissi un wissadi dedinoti un pahrlaisti stipri dshreeni, kam stiprs spiritus »irr, tee teem zilwekeem neleetigi un kaitigi; no teem zeltahs jaunahs flimmibas, un »darra sehrgas un gullas wehl grubtakas un nedseedinajamos. (To mehš bailigã »Kolera-sehrgã arr' effam peedsihwojuschi; to bried teem dshrajeem wissuwairaf bija

»jamiert.) Tahdi stipri dsehreeni irr teem tik patt, kà nahwes-sables, un ja tee arri
»winuus ne kauj tik driht, tad tomehr teescham teem pa masam agru nahwi padarra.«

Tai pilssehtà Boston arri eeksch Amerika 75 dakteri bij atkal tà leezinajuschì:

»Brandwihns wesseleem zilwekeem ne kad naw derrigs, bet tee, kas to dserr,
»fewim peewell dauds neweffelibas un agrafu nahwi.«

Prufschu kchnina ihpats dakteris, augsti flawehts wihrs, Huseland, tas tahdu
paschu leezibu irr dewis:

»Brandwihns pa-ihfina muhschu; tas irr dsihws ugguns tam, kas to eedserr;
»zaur to zekahs kruhts neweffelibas, kleppus, aisduffe, dellama ligga, uhdens fehrge
»un wehl zittas wahjibas.«

Klauseet, wehl kahdu leezibu, fo arri zits augsti isflawehts dakteris un studenta
mahzitajs tai augstà skohlà Leipzig pilssehtà Satschu semmè, ar wahrdu: Heinroth,
vahr brandwihnu irr dewis:

»Brandwihns sakahrse un famaite affinis un tahs us galwu dsenn; eefahkumà
gan mohdina zilweku, un to skubbina, no ta wehl wairak baudiht, bet pehzaki zil-
weku darra gurdenu, megainu, arri pakuhtru. Brandwihns arr' irr wainigs, ka
wehders ehdeenu ne warr sawahriht, sawelt tahs eekschas; tapehz dsehraji arri mas
ehd. Brandwihns arri plauschus maita zaur to, ka pahrdauds affinis eefahrse, pehz
to plauschi dabbu augonus, tà ka dsehraji ar kleppu pueschus un affinis isflaud. Tahz
deem arri galwa reibst, rohkas trihz, kahjas straipele jau sawà puffmuhschà; zitti
paleek nepilnigi prahtà, woi gluschi besprahtigi, un dsemdina arr' tahdus behrnus.«

Semn. Tas gan warr teefs buht, jo pee illatra dsehraja muhsu draudst to
paschu warr wehrà likt; tahdi irr pawahji zilweli, ustuhkofchi sawà gihmi, tahdi irr
no feijas bahli, trihz no pascha rihta ar wehl tufschu wehderu.

Zits semneeks. Bet no ka tas warr nahkt, mihlajs mahzitajs, ka brand-
wihns wesselibai tahdu leelu skahdi darra?

Mahz. Woi tu wehl deesgan pahz to ne effi dsirdejis? — Klauseet, tas zil-
weks ne warr ihsti wessels buht-un palikt, kam jehls wehders, kam pakruhts, fewischki
plauschi, affinis un (uschanas) zihpsles us kahdu wihni irr eewainoti, un tas brand-
wihns wiffas schahs eekschas maita. Zilweks, kas to isdeenas arri gaddigi bauda, kà
arri tas, kas pa brihscham ar to peedserrahs, tee alloschin nihkt un wahrgst. Weh-
ders un eekschas zaur to sakruhpe pa masam, un pehzaki pa wiffom; tapehz dsehraji
daudf ne ehd, un tas pars masums, fo tahds irr ehdis, winuu speesch wehderi, winsch
irr daschreis bes atpuhtem, zitti dsehraji fahf uspampt, un eeksch tahdas buhschanas
arri daudstreis agri mirst.

Semn. Bet manna nelalka wezza mahte ne pa zilte ne kahdu brandwihnu naw
baudijust un pee galla ar tuhkumu nomirre.

Mahz. Pee itt wezzeem zilwekeem tas gan noteek, bet zaur to, ka nespehziba
pee winneem to padarra. Schi nespehziba teem dsehrajeem usnahf jau puffmuhschà
un daschu reis' wehl agrafi.

Semn. Man tas tomehr tà leekahs, ka schis dsehreens fahild' un prahtu darra
jautru, arri lihgsmitu.

Mahz. Eefahkumà brandwihns to gan padarra, eefahrse un silba. Daschs zil-
weks tapehz to gauschi usteiz, un dohma, ka winsch tapehz arr' effoht wesselig, bet zaur

to paschu siltumu schis stiprs dsebreens zilwekam paleek kaitigs un nederrigs. Apdoh, majeet, woi tas naw dsirdehts un redsehts? Daschureis eedsebris zekawihrs itt aukstâ seemas laikâ sawâ wesumâ eegullis, irr nokrittis un kaslu woi lohjektus lausis, woi arri zeets meegs tam us wesuma par nahwes snaudu irr palizzis.

Sem n. No ka tas jelle warr nahkt, ka affins zaur brandwihnu tuhlin tâ ne meeriga paleek?

Mahj. Tas nahkt zaur to, ka schis stiprs dsebreens tuhlin pahreet eeksch affinim, tâ kâ zits plahns dsebreens, bet tahdu labbumu eeksch affinim ne darra, kâ updens un peens; affins scho kaitigu leetu arri nodseenn ar leelu nemeeru zaur swee dreem un zittadi; to ne usnem un ar to ne sajazahs. Schis nemeers eeksch abde rehm wehl leelaks paleek zaur to, ka wiffi meefas lohjekti to spiritu ne usnem, bet nostumm. Ta irr skaidra sîhme, ka schis dedtigs dsebreens meefas weffelibaî skahdi darra. Pee weffeleem zilwekem irr affins gaitch-farkana un plahna, bet pee dsebra jeem tumsch-farkanc, gan drihs melna, un beesa.

Sem n. Tâ, tâ! To mannim gan kahds kungs arr' irr stabstijis, kas 25 gad dus sweschu kungu semmes pasaulê wiffapfahrt irr pahrstajajis, un wiffu arri bij is-prohwejis; schis dsebre paschâ wiffauktakâ seemas laikâ tikkai allu, un kad es winnu prassiju, kapehz wînsch labbak kahdu schehlkeni ne dserr, tad wînsch teize: »brand wihns tikkai degg, bet allus silba.«

Mahj. Zaur to, ka brandwihns tahm affinim tik kaitigs irraid, un affins, kâ mehs sinnam, krubti, sirdi un eeksch plauscheem wiffuwairak atrohdahts, zaur to dauds neweffellbas un mohkas zekahs. Dauds dsebrajeem pee galla agri jamirst zaur plauschu augoneem un eekahrsefchanas, krubts wainahm un zaur dellamu sehrgu. Brand wihna kahsa, elschana un krahlschana jums wisseem gan buhs pahstama.

Sem n. Pee ta es pahsttu jau no tablenes sawu nahburgu Purria.

Mahj. Brandwihns ne ween tahm eekschahm un affinim darra leelu skahdi, bet aridisan alnim. — Zitti dakteri to irr usrahdisuschi, ka no 10 brandwihna-dsebra jeem dewineem irr eewainotas alnis, un ka gon drihs wisseem irr wahjas zihpsles. Zaur to teem nahkt trihjeschana ar rohkahm, straipeledamas wahjas kahjas un stihwa mehle. Tas, kas brandwihnu dserr, eefahkumâ tâ kâ stipraks un drohschaks atroh dahs, eedsebruschâ bufschanâ tas ne kam zellu ne greesch, bet pehz tam paleek jo gurdens, shahbans un nespehzigs. Zihpsles zaur brandwihna-dserschamu pahrleeku tohp alschahrtas un sarautas; tapehz plihneeki arri daschreisi paleek ahrprahtiqi, woi arri ne pilnigi sawâ prahâ; ja tahdi ne tohp apwakteti, tad tee sawâ trakkâ bufschanâ daudseis grehzigas rohkas leek pee sawahm paschahm meefahm, pakahrahts woi noslihjinajahs.

Sem n. To mehs gan arri effam schê peedshwojuschi. Tapehz muhsu dakter kungs tik daudseis mums to brandwihnu irr aisleedsis, kad kas pee mums slims bija. Tapehz tee dsebraji tahdi wahrdigi zilweki, agri wezzi paleek, uspampuschi, leest un sadilluschi zilweki irraid.

Ammatneeks. Tas nahkt allasch pehz wiffadas negaddigas dschwoschanas; bet kas ideenas sawu glahsiti dserr, tâ kâ es, tam tas gan buhs weffeligs, jo tas zilweku usturr un stiprina.

Mahj. Sinnam, ta irr ta wezza tizziba, kas gan drihs wisseem irr. Man pascham schi tizziba bija, ka brandwihns zilweku usturr un stiprina, ja gaddigi tohp

baudichts; bet jau fenn es sawu schelkeni wairs ne dserru, kad es nu pats esmu affinis, ka ta bija leeka un mahnu tizziba, un es taggad mannohs spirtaks un wesselaks. Eefsch flimmibahin paschi dakteri teem flimneekeem leek doht kahdas pillites, jo wezjds laifds, kad sahze brandwihnu dedsinah, tad spiritus ween atradde aptekes, bet ne mas wehl frohgds. — Kad wessels zilweks tikkai weenu glahji deenu deenas bauda, tas sawai wesselibai wairak stahdes ne ka labbuma darra. Zo schis dschreens muhscham ne warr nedf usturru, nedf stiprumu doht; tas taggad ir sinnama isprohweta leeta, un teescham teefs.

Semn. Kapeh; juhs to tik zeeti tizzeht, mihtajs mahzitajs?

Mahj. Man naw brishnoms, ka jums ta wehl swescha netizzama leeta leekahs, jo wissa pasauke eefschkumâ brishnojahs pahf scho jaunu sinnu, ka brandwihns ne dohd meefahm ne kahdu usturru un spehku; jo kas meefahm buhs doht usturru un spehku, tam wajjag' par labbahm affinin palikt; un kas par tahdahm affinin ne warr palikt, tas arri meefu ne warr usturreht un stiprinah. Bet nu tas irr ismehginahs no gudreem un labb' ismahziteem ahsteem, ka affins ne sawauzahs ar brandwihnu, bet ka brandwihns arri eefsch affinin paleek aisween brandwihns, un iseet atkal is meefahm, un meefa no ta ne kahdu labbumu dabbuta, nei usturru, nei spehku.

Ummatneeks. Bet us kahdu wihji tee dakteri to dabbuta ihstri sinnah, ka eefsch meefas; ahderehm brandwihns ne pahrwehrtahs par affinin, bet ka spiritus paleek spiritus eefsch affinin?

Mahj. Tee kungi irr ismeklejuschi tahs affinis pee nomirruscheem dschrajeem, un atradde pee usgreeschanas scho mirronu, ka winnu affinin ne ween bija spiritusfa smakka, bet ka winnu affinis arri degge, ka brandwihns. Lasseet schê paschi, to dakteri mums irr uskrakstijuschî pahf to, un to tee pee dschraju affinin irr atradduschî: »Kahds dschrajs, Neujorkâ pillscheta eefsch Amerika, kas eefsch tahm pehdigahm deenahm dauds brandwihnu bija baudhjis, pee daktera tappe wests. Schis tam dewe to padohmu: »tewim wajjaga tuhlin affini laist.« Schis to ne mas ne gribbeja; bet dakteris tam teize: ja ne kauft few affinis laist, tad tu ahtri warri nomit, woi eefsch sawahm paschahm meefahmfadegt; tad winsch tam labbam padohmam paklausija. Dakteris tam labbu teefu affins islaide. Peh; tam winsch to affini eededsinaja, un tuhda lin rahdijahs wirs affinin silla leesmina, ta ka wirs brandwihna, pufs minuti; ta brandwihns affinis gan bij eegahjis, bet ne par affinin bija palizis.« — Zits dakteris, ar wahrdi Kirf, atkal us zicu wihji to irr isprohwetis, winsch pats pahf to stahsta ta: »kahds wihrs, leels dschrajs tahda peedsehruschâ buhschana arri sawu gallu bija dabbutis. Scha wihra lihki es dabbutu usgreest. Zo galwu no eefschenes ismekledams, atraddu eefsch diweem maseem dohhjumeem abbâs schanis kahdu sawadu fullu, kam bija staidra brandwihna smakka. Es wehl wairak no ta gribbeju pahleezinatees, un smehtu ar farrotu no schahs fullas un to eededsinaju. Ta degge, ka brandwihns, kahdas minutes tur wirfu.« — Zitti dakteri to irr isprohwetuschî ar lohpeem, scheem brandwihnu eeledami un tohs pehzaki usgreesdomi. Utradde, ka pats sunna wehders to ne spehje par affinin pahrwehrtiht. — Tapeh; taggad irr staidra un pateefiga us tizzama leeta, ka brandwihns gan affinis eeet, bet ne mas ar affinin ne samahs fahs, un tapeh; arri zilwekam ne warr doht nedf usturru, nedf spehku. J. G. U.